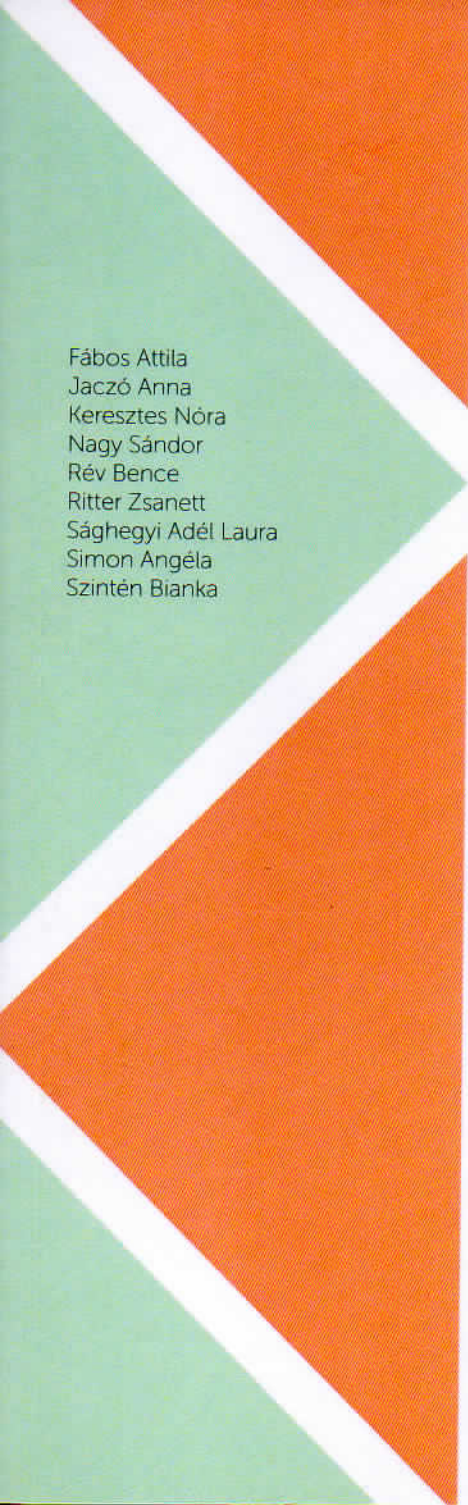

Fábos Attila
Jaczó Anna
Keresztes Nóra
Nagy Sándor
Rév Bence
Ritter Zsanett
Sághegyi Adél Laura
Simon Angéla
Szintén Bianka

Mózes Anett
Zilahi Péter

DRÁVAFOKI TÖRTÉNETEK

WORKSHOP KÖTET

DRÁVAFOKI TÖRTÉNETEK

WORKSHOP KÖTET

KIADÓ:

Pécsi Tudományegyetem Műszaki és Informatikai Kara

Pécs, 2015

DRÁVAFOKI TÖRTÉNETEK

melyek a PTE PMMIK hallgatóinak ceruzáiból születtek

2015. 04. 07. - 2015. 04. 11.

Alkotók:

Fábos Attila
Jaczó Anna
Keresztes Nóra
Nagy Sándor
Rév Bence
Ritter Zsanett
Sághegyi Adél Laura
Simon Angéla
Szintén Bianka

Előadók:

Pálffy Tibor
dr. Füzér Katalin
Ragadics Tamás
Benárd Aurél DLA
Pozsár Péter
Tamás Anna Mária DLA
Kovács-Andor Krisztián DLA

Szervezők:

Mózes Anett
Zilahi Péter

Konzulensek:

Dányi Tibor Zoltán
Engert Andrea
Gál Bence
Greg András

A könyv megjelenését a Pécsi Tudományegyetem Műszaki és Informatikai Kara
valamint a Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzata támogatta

© Drávafoki történetek, Pécs, 2015

ISBN 978-963-642-799-3

TARTALOM

MÓZES ANETT: ELŐSZÓ	7
A WORKSHOP ROGRAM PROGRAMJA	11
DRÁVAFOK RÖVID BEMUTATÁSA	13
BENÁRD AUREL DLA, FÁCZÁNYI ZSUZSANNA: A DRÁVAFOKI BITTÓ-KASTELY	15
ZILÁHI PÉTER: KOZÖSSÉGBEN ÉPÍTENI	21
HÁROM CSAPAT / HÁROM MUNKA	
NAGY SÁNDOR, SÁGHEGYI ADÉL LAURA, RITTER ZSANETT: GYÓGYNÖVÉNYSZÁRÍTÓ	27
FABOS ATTILA, KERESZTES NÓRA, SZINTÉN BIANKA: GYAKORLÓ KONYHA-KERT	45
JACZÓ ANNA, RÉV BENCE, SIMON ANGÉLA: KOZÖSSÉGÉPÍTŐ FORMÁK	59

MÓZES ANETT

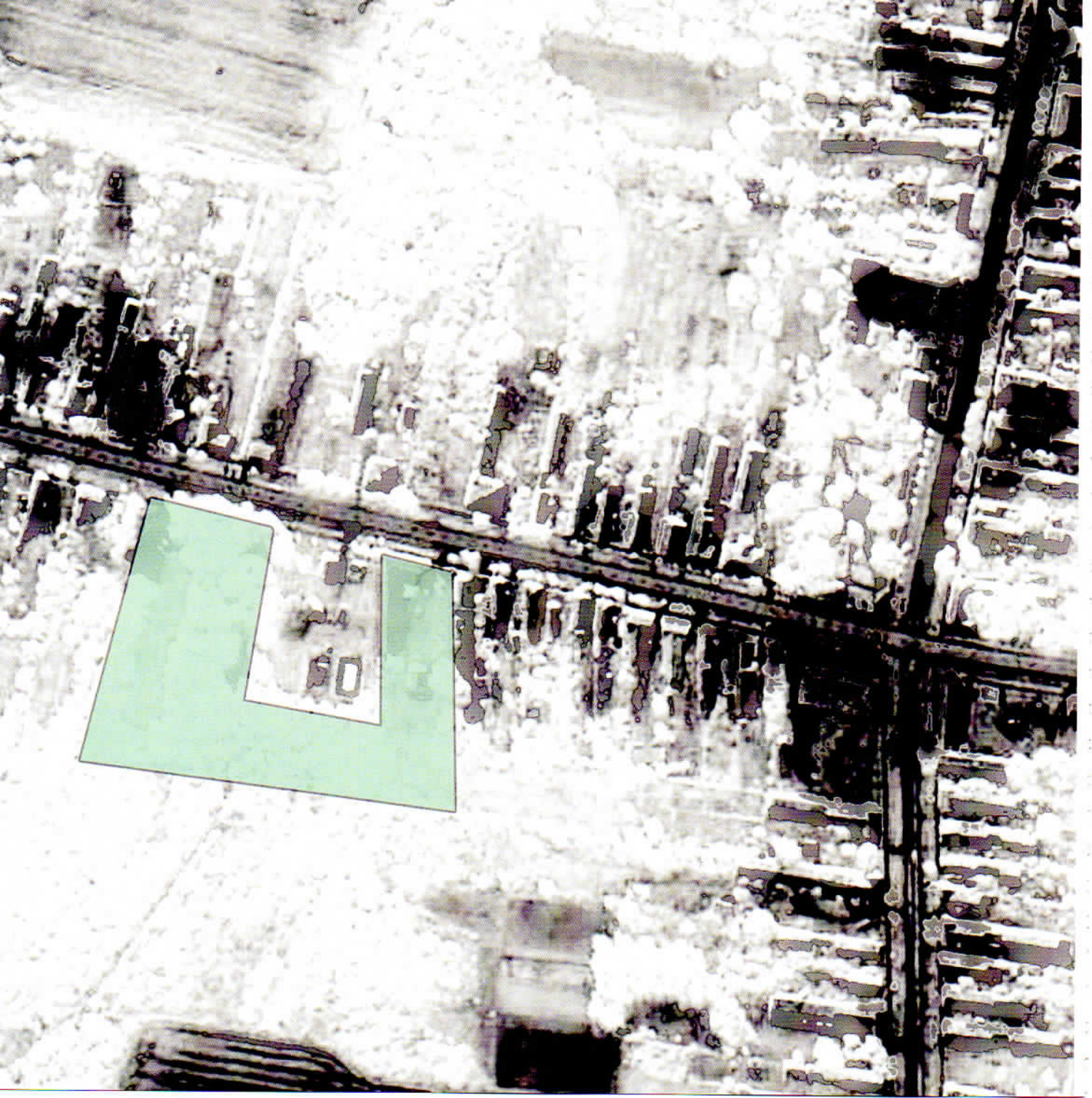
/MOZES.ANETT@GMAIL.COM/

Az építészképzés - alapképzéstől a doktori képzésig - alapvetése a gyakorlati szemlélet. Az építészetelméleti tézisek megvalósuló projekteken keresztül történő vizsgálata. Ezért és emiatt az építészképzésben már hagyománynak tekinthetők a különböző nyári alkotó- és építőtáborok. Pécssett egyre nagyobb hangsúllyal jelennek meg a különböző válságok okozta társadalmi problémákból fakadó kérdések építészeti aspektusainak vizsgálata. Az ezen a téren végzett kutatások alapja a társadalmi felelősségvállalás.

Drávafok község önkormányzatával kialakított együttműködés keretében a PTE MIK Szolidáris Építészet Kutatócsoportja, valamint a Breuer Marcell Doktori Iskola tevékeny részvételre szánta el magát, amellyel a falu közösségi életének szervezésében igyekszik segítségre lenni. A segítségnyújtás ez esetben egy olyan építészeti tettet jelent, amely kis beavatkozással ugyan, de nagyban tudja segíteni

a közösség életét. Gyakorlati részvételről lévén szó, alapvetően kis léptékű építmény elkészítése a kitűzött cél. Azonban ennek funkcionális definiálása, léptéke és pozíciója már építészetben túlmutató kérdéseket vet fel. Ezen kérdések megértése és megválaszolása érdekében tervezés workshopot és egy azt megelőző mini konferenciát volt szükséges szervezni.

A workshop célja volt, hogy megfelelő szakmai háttérrel teremtsen egy esetleges építőtábornak. Ugyanis a vidék korunk urbanizációs paradigmái következtében a gazdasági gondok mellett szociális problémákkal is küzd. A problémák természetükből fakadóan nem azonos minőségben, és módon jelennek meg a különböző területeken, ezért sem lehet egy megoldást felvetni, és azt általánosan alkalmazni. Fontos vizsgálatok, tanulmányok előzik meg a megoldások felvázolását, és kidolgozását. Drávafok esetében sem vonatkoztathattunk el mindettől.

A településre érkezésünk első pillanatában már érzékelhető Ormánság drámai helyzete. Pálffy Tibor polgármester úrral folytatott beszélgetés mindezeket a beleérzéseket tovább nyomatékositotta és kézzelfoghatóvá vált a problémarendszer. Láthatóvá vált az is, hogy a polgármesterrel egyetemben van egy tevékeny közösség, akik mindent megtesznek a faluért. Tibor tapasztalatait, a falu fellendítésével kapcsolatos ötleteit megosztotta velünk. Drávafok egy kis lélekszámú, kiterjedését tekintve is kis település, amely tulajdonképpen egy sétával bejárható, megismerhető. Ami rögtön szembetűnik, hogy kevés embert látni az utcákon. Tibor szavai magyarázatot adtak minderre: minden bolt „mozgóbolt”, még a posta is „mozog”. Naponta bizonyos időszakokban megjelennek. A falubelieknek kényelmes, hiszen házhoz

jön az áru. A közösség viszont nehezen formálódik. Ez problémát jelent. Bár a különböző rendezvényeken összegyűlnek, de ez igen ritkán van, így ez talán nem elegendő. A másik problémát pedig a munkanélküliség jelenti. A 600 fős település 120 fő munkanélkülit tart el. Sajnos csupán egy vállalkozás működik Drávafokon: egy méhészet. De ez nem nyújt elegendő munkát, és nem tud foglalkoztatni minden helybelit. Ezen túl jelen van még több kisebb-nagyobb probléma is, de talán, ha elkezdődne egyfajta ipari, gazdasági és pénzügyi fellendülés, akkor tovább tudna lépni a község/közösség.

Az ötnapos rendezvény első napján konferencia keretében a meghívott, szakmailag elismert előadókkal definiáltuk a tervezendő épület üzenetét, valamint a tervezői habitust. Ezt követően a résztvevő hallgatók

csoportmunka keretében végezték el a tervezési munkát. Mindennap konzultációkkal zárult az elvégzett munka. A workshop zárásaként minden csoport prezentálta a hét során elért eredményeit, és azt a zsűri kiértékelte és díjazta. A workshop munkáiból készült ez a kiadvány, amely tartalmazza a konferencia egyes előadásainak absztraktjait és az elkészült munkákat dokumentálja.

A munkákat nem csak a zsűri, hanem Drávafok lakói is értékelik, hiszen nem beavatkozást tervezünk, hanem sokkal inkább részvételi építést, amely meglátásaink szerint a leghatékonyabban tud a közösség hasznára lenni. A workshop távlati célja továbbá, hogy a tapasztalatokat felhasználva a doktori kutatások és a Tudományos Diákköri dolgozatok azokat érdemben fel tudják használni.

04.08. SZERDA

9.30 - 16.00 Csapatmunka szabadkonzultációval

04.09. CSÜTÖRTÖK

9.30 - 16.00 Csapatmunka szabadkonzultációval

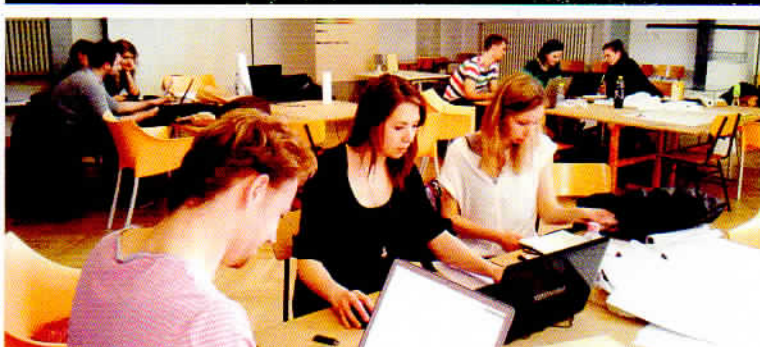

04.10. PÉNTEK

9.30 - 16.00 Csapatmunka szabadkonzultációval

04.11. SZOMBAT

9.30 - 15.00 Csapatmunka szabadkonzultációval
18.00 Záró vacsora

04.13. HÉTFŐ

18.00 PREZENTÁCIÓ
Pécs, Rókus utca 2., O épület, Stúdió

Pécs / Drávafok / Workshop 2015

Elhagyatott drávafoki liget
Fotó: Mózes Anett

Drávafoki közösségi ház
Fotó: Mózes Anett

DRÁVAFOK RÖVID BEMUTATÁSA

13

A község Baranya megye délnyugati részén helyezkedik el. Közel fekszik a magyar-horvát államhatárhoz, a Dráva folyóhoz. Tőlük való távolsága 10km. A somogyi megyehatártól 3km-re, Pécsről 60km-re, a legközelebbi városhoz, Szigetvárhoz 22km-re terül el. A település az Ormánság része, e tájegység nyugati szélén van. Szomszédai északon Endrőc és Markóc, nyugaton Somogy megye.

Drávfokon a magyar államalapítás előtti történelmi korokra vonatkozóan régészeti leleteket eddig még nem találtak. A község neve Fukó alakban egy 1257-ből származó határjárás jegyzőkönyvében bukkant fel először az írott forrásokban, mai névalakja 1943-ban olvasható. Drávfok neve a Dráva folyónévnek és a fok, magas vízállású folyóág vagy a tó vizét elvezető ér, csatorna főnévnek az összetétele. A török hódoltság alatt is valószínűleg lakott helység volt. A 18. század elején magyarok lakták. Lakossága azóta is magyar anyanyelvű.

Drávfok népessége az 1980-as évek közepéig folyamatosan

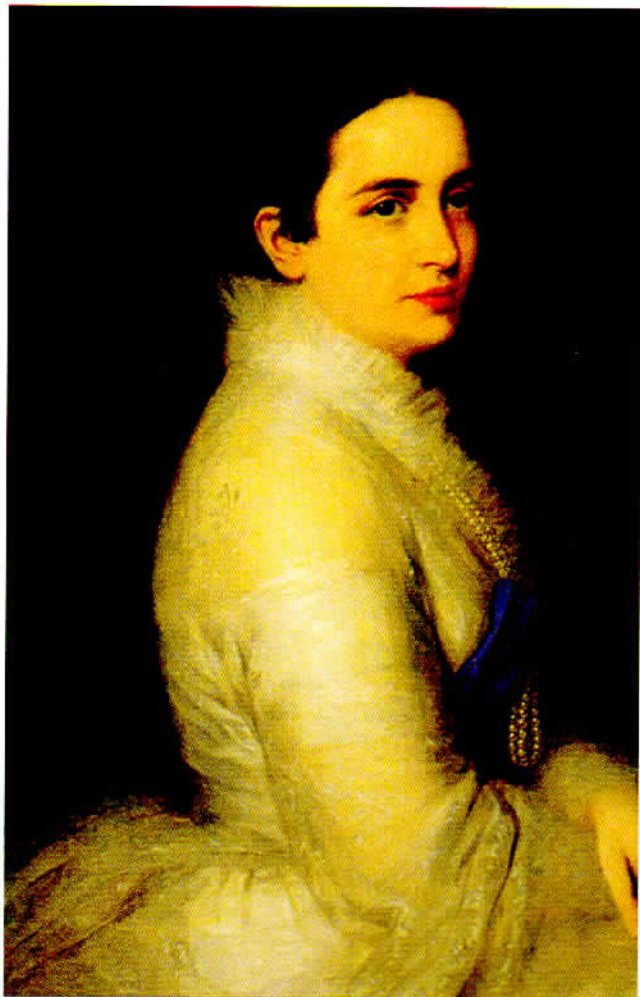
csökkent, elsősorban a fiatalabb korosztályvándorolt el. Ez a tendencia az 1990-es években megállt, majd megfordult, és a beköltözések folyamata erősödött fel. 1995-ben a nyugdíjasok aránya 20%, a 18 év alatti korosztályé 27%, összesen 163 fő. Az inaktív aránya viszont magas, 47%. A munkanélküliek aránya az országos átlag felett van.

A Szabadiskola központja a drávfoki Fodor-kúria. Épülete és a körülötte elterülő hajdani birtok eredetileg a Fodor családé volt, amely több generáción keresztül kiváló gazdálkodást folytatott. A kúriát organikus művelésű kert, parkkal, botanikus kerttel, gyümölcsösökkel, zöldekkel veszi körül.

A település igyekszik hagyományait ápolni és e célra áldoz is. Így készült el a közelmúltban a községet, nevezetességeit ábrázoló képeslap, amely Lantos Miklós fotóművész munkáját dicséri. A község kastélya 1896-ban Ybl Miklós terveinek felhasználásával épült, emeletes és klasszicizáló földesúri lak, amit a Bittó család készíttetett.

Drávfoki református templom
Fotó: Mózes Anett

Bittó Istvánné

Drávafoki Bittó-kastély

Ikervári-kastély

BENÁRD AUREL DLA, FÁCZÁNYI ZSUZSANNA

/BENARD.AUREL@YBL.SZIE.HU, FACZANYIZS@GMAIL.COM/

Barabás Miklós a XIX. szd. legnagyobb magyar portréfestője, az első aki Magyarországon a portréfestésből tudott megélni, kései korszakában, 1874-ben megfestette Bittó Irma portréját. A portré sikerén felbuzdulva férje, Bittó István egy évvel később magáról is készíttetett a mesterrel arcképet.¹

Ez az időszak Bittó István sikereit hozza. Jó barátságba keveredett Deák Ferencsel, aki képviselőházi elnöknek javasolta, miután igazságügyi miniszterként 1871-72-ben sikeresen átszervezte a bíróságokat. 1874 márciusától 1875 áprilisáig az ország miniszterelnöke.

Igazságügyi miniszter Lónyai Menyhért kormányában volt. Őt a miniszterelnöki székben Wenckheim Béla követte, a kor meghatározó politikusa pedig Tisza Kálmán volt, akinek neje Degenfeld-Schonburg Ilona volt. Ezek a családok mind megbízói voltak a kor egyik legjobban foglalkoztatott, neves építészének; Ybl Miklós pályája elején a főúri rend egyes képviselőinek, a Károlyi családnak, Batthyány-aknak, Zichy-eknek, de később a polgáriasuló politikai vezetés több tagjának is tervezett.

Ybl Miklós hatalmas munkásságában most számunkra - a

drávafoki Bittó-kastély mellett - két épület fontos: A Batthyány Lajosnak még Pollack Ágostonnal (Pollack Mihály fia) tervezte az ikervári kastély átépítését 1847-ben. A másik referenciapont a kalandos sorsú Lónyai-Hatvány villa a budai vár keleti oldalán (1870).

Az ikervári kastélyon Ybl főtí munkáihoz hasonlóan szintén érződik Karl Friedrich Schinkel erőteljes hatása, ám megejtő könnyedségét már a mester itáliai útjának hozadékának tekintjük.

¹ A házaspár családnévének egyezése nem véletlen, Házastársak közötti másod-unokatestvéri viszonyt mutat, ami abban az időben az arisztokrácia körében nem volt szokatlan. (Tisza István – Tisza Ilona). Bittó István a család sárosfai, Irma egy másik, a kesztőlcési ágából származik (forrás: radixforum.hu: SÁROSFALYI- ÉS NADASDI BITTÓ- ÉS A VELE VÉRROKON BÁRI BÁRY-CSALÁD)

Ezt jelzik a bejárat Palladio-motívuma (Vicenza), az oldalrizalitok lombard reneszánsz (Milánó) páros ablakai, a kastélyt koronázó árkados-íves nyitott loggia (Róma). Ybl Ervin szerint a megrendelő, Batthyány Lajos kérése is lehetett, hogy itt az eredeti barokk épület átépítésénél Ybl használjon klasszikusabb stílt.²

Az ikervári kastély mutatja Ybl első fordulópontját, amikor korai, a romantika középkort felidéző szellemében fogant művei után a reneszánsz válik meghatározó inspirációs korrá. Fordulópontnak neveztem, de inkább arról van szó, hogy a mester egy újabb oldalát mutatja meg kreativitásának. Arról, hogy itáliai útja egy újabb réteggel gazdagítja teremtő erejét. Az ikervári kastély könnyed, felszabadult épület, mintha tervét örömmel, lelkesen készítette volna.

Mintegy két évtizeddel később újabb fordulópontnak tekintett épület, a Régi Képviselőház, a mai

Olasz Kultúrintézet születik. Az épületet Ybl 1965 augusztusában tervezi, és az év novemberére el is készül. Újabb fordulópont, ez tekinthető Ybl első késő-reneszánsz stílben fogant házának, ahol a forrás Róma és Genova érett reneszánsz építészete. Azonban teljes fordulatról itt sem beszélhetünk. Hiszen Ybl ezidőben is, sőt ezután is tervez romantikus-historizáló épületeket is.³

Azonban mégis ezt követi több, következetesen neoreneszánsz munka: a Fővárművezetés tervezése után közel egyidőben a Lónyai villa, az Ybl Bazár és a drávafoki Bittó kastély.

A drávafoki kastély tervét 1870 körül készíti. Az eredeti terveket, 19 tervlapot Fővárosi Levéltár - Ybl hagyatékában őrzik.

A kastély több ponton is az ikervári struktúrát vesz át. Itt is megjelenik a két rizalit-szerű tömb kétoldalt, amihez még egy-egy kisebb tömeg tapad. Ezen rizalit-szerű tömbök erőteljes,

bástya-szerű zártságukat páros nyílás oldja. A középső szárny homlokzata íves-állásos megnyitása is hasonló, bár Ikerváron Palladio-motívummal, Drávafokon Colosseum-motívummal találkozunk.

Jelentősebb különbség adódik a felső szintek kezeléséből. Az ikervári kastély tömegstruktúrája piramis-szerűen lépcsőzik fel a tetőn lévő nyitott loggiához. Drávafokon azonban sokkal horizontálisabb a felépítés, csak a két oldalsó rizalit emeletes, emiatt a középső, a főbejáratot, a kastély reprezentatív tereit magába foglaló szárny szinte csak összekötő tagként jelenik meg.⁴

A másik vonatkoztatási pontot jelentő épület a Lónyai-villa. Megrendelője Bittó igazságügy minisztersége idején az ő hivatali főnöke, Lónyai Menyhért miniszterelnök volt. A villát Ybl szintén 1870-ben tervezte, az új, „modern” neoreneszánsz stílben.

² Ybl Ervin: Ybl Miklós. Képzőművészeti Alap kiadványai, Budapest, 1956.

³ Példaként: Csekonics-kastély, Zsombolya, 1869-70, Ferencvárosi templom, Budapest, 1865-79, Wenckheim-kastély, Ókigyós, 1875-79, Klarisszeum, Budapest, 1875-81.

⁴ A nagykovácsi kastély hasonló tömegszerkezetű volt (Nagy Gergely Domonkos).

Tömege jóval összefogottabb, főtengelye határozott homlokzati hierarchiát jelöl ki. Leírásokból tudjuk, hogy a francia barokk kastélyoktól eredő mintára itt is – legalább is a legfelső szinten, a „piano nobile” – megkülönböztethető volt a női-királynői és a férfi-királyi szárny.⁵ Megjegyzendő, hogy hasonló, külön szárnyakat – vagy legalább is helyiségcsoportokat alakítottak ki a romantikus, nem szimmetrikus alaprajzú kastélyokban is, ahogy a szintén Ybl tervezte ókigyósi Wenckheim- és a zombolyai Csekonics-kastélyban is.⁶ A funkciók ilyen rendezési elve – az eredeti alaprajzot tanulmányozva – a drávafoki kastélyra is alkalmazható. Minden bizonnyal az északi szárny volt a férfi szárny. A konyha is ide tartozott, az északi additív traktusban kapott helyet, ahogy a nagyméretű, boltozott pincébe vezető lejárati is. A drávafoki birtokot Bittó István anyai ágon örökölte, a gazdaság irányítása

is az ő feladata volt. Ezért tartozik a gazdasági rész a férfi-szárnyhoz. A lépcsőház is az északi rizalitban volt, az emeleten minden bizonnyal vendég és személyzeti szobák voltak. A két rizalit emeletét a középső szárny nyeregteretjének padlásterébe rejtett folyosó kötötte össze, a déli rizalitnak nem is volt önálló lépcsője.

A középső szárny keleti oldalán volt a főbejárat. A terveken négyoszlopos portikusz alatt, azonban a portikusz helyett csak pilaszterek hordják a bejárat három axis felett előreugró főpárkányt. Mögötte bejárat előcsarnok, ennek északi oldalán a tervek szerint kandalló állt, az előcsarnok architektonikus díszítésének nyomai még láthatók a romokon. Az előcsarnok mögött volt az étkező, mellette északra, a férfi oldalon vélhetően a dohányzó-szoba. E két helyiség már a nyugati teraszra nyílt. A nyugati terasz széles, színpadias lépcsőzettel vezetett le a kertbe.

A reprezentatív középső

helyiségcsoporttól délre a női szárny volt. Itt nagyobb szobák voltak a déli rizalitban, közepén külön hall-szerű helyiség, mely a déli additív traktusban helyet kapó télikertre nyílt. Ebben a szárnyban volt a meander-mintás mázas kerámiával burkolt fürdőszoba is. Az épület komfortját jelzi a padlóba süllyesztett kád.

A rizalitok homlokzati felületein páros ablakok láthatók, a pincészinthen egyenes záródású, négyzetes arányú, vakolt kőkeretimitációval. Az emeleten íves-állás négy nyílásának középső két eleme félkörív-záródású ablak, a két szélső csupán vak nyílás. A földszinti ablakok kialakítása figyelemre méltó, a füles architráv-keret összefogja mindkét nyílást, köztük egy egyszerű pilaszter áll. A szerkezet hierarchiája a fordítottja a megszokottnak, egy primer elem – a pilaszter – ékelődik be középkorisan az ablakkeret nyílásába, azonban itt architráv-keretet támaszt.

⁵ Fekete J. Csaba: Egy gondolat, két kastély: Zombolya-Csitő, Ó-kigyós

⁶ Cieger, András: A Lónyay-Káppel-vagyon nyomában TÖRTÉNELMI SZEMLE XL (1998)1-2:103-110.o

A szerkezet ilyen játékára nem találtam máshol példát, bár Schinkel Bauakademie épületének ablakai rokon kialakításúak. További érdekesség, hogy az Ybl-féle tervlapok hátoldalára rajzolva még egy konzervatív szemöldökpárhány kialakítás látható! A nyíláskeret felett gipszkonzolok által támasztott vakolt, karcsú szemöldökpárhány téglából, melynek sarkai kölemezből készültek, acél bekötőkkel. A konzolok közötti mezőkben gipsz épületszobrászati dísz, rozetták között füzérrel.

A kastélyhoz nagy kiterjedésű park is tartozott,⁷ az anglis.⁸ Az elnevezés az angol-parkra, a tájkerti jellegre utal. A Harmadik Katonai felmérésen is ez látható. Mértánias kertrész csak a kastély közvetlen közelében volt. Ma már csak egy a tő ismerhető fel ebből a kertből, egy-egy kocsányos tölgyön túl az eredeti növényzetből nem fedezhető fel semmi.⁹ A park része volt a kastélytól északra ma is látható, nem pontosan

datált fürdőmedence, és egy falazott szoborfülke. A kastélyt Bittó István felségének, Irmának építtette. Azonban Irma egy napot sem töltött itt. Sokkal jobban szerette a pesti társaságot, mint a vidéki gazdálkodó magányát.¹⁰

A kastélyt hamarosan több bérlő is lakta. Valamikor a XIX. – XX. század fordulója környékén felépült az épülettől dél-nyugatra a „kiskastély”, mely a birtok irányításának adott helyet.

A kastély bérlői voltak többek között az Oltai család, a XX. század elején Dr Bartha villájaként jegyzik. Utolsó bérlője, majd tulajdonosa Csizék Antal, helybéli kereskedő.

A II. világháború drámaian érintette a kastélyt. Jelentős harcok nem voltak Drávafok környékén, azonban a bevonuló szovjet csapatok egy bolgár egysége lezárta az épület környékét, és katonai kórházat rendezett be az épületben. A háború után, 1948-ban Csizék Antal

elbontatja a kastély amúgy is rossz állapotban lévő északi két traktusát, az emeleteket, az előcsarnokot és a déli rizalit lépcsőház nélkül maradt emeletét is. A téglát részben eladja, illetve felajánlja a helyi római katolikus templom építésére.¹¹ A templom melletti lakóházak is a kastély téglájából épültek, amit a bontási munkákért kaptak meg a napszámosok.

Vélhetően a templomban több, a kastélyból származó szerkezet is fellelhető. A főbejárat kilincse a templom kapuján, a télikert ablakai, illetve a konyhai bejárat feletti lunetta a templom hajójának ablakai. Az oltár előtti profilozott márfai homokkő lépcső is gyaníthatóan a kastély része volt. A kastélyból megmaradt épületet az 1950-es évek elején átépítik, helyi vendéglátó-kultúrházzá alakítják. Kertjében nyáron strand üzemel, déli rizalitjában nagytermet alakítanak ki, nyugati teraszán szabadtéri előadásokat tartanak.

⁷ Harmadik katonai felmérésen látható (www.mapire.eu)

⁸ Pesti, János. 1982. Baranya megye földrajzi nevei. Pécs 1982.

⁹ Lantos Tamás kertész-mérnök vizsgálta 2014-ben

¹⁰ Szóbeli közlés: Éles István volt helyi tanító

¹¹ 50 éves a drávafoki római katolikus templom 1949-1999, Drávafok, 1999

Rövid ideig tanításnak is helyet ad.¹² Azonban a helyi mezőgazdasági termelészövetkezet a pincét vegyszertárolónak használja, a veszélyes anyagok közelsége miatt a közfunkciókat beszüntetik, később raktárnak és irodának használják.

A rendszerváltás után az épület rendeltetés nélkül marad, helyrajzilag a termelészövetkezethez tartozik, annak sorsán osztozik. Az 1990-es évek végén elpusztul a cserépfedés, aminek hiánya felgyorsítja az épület romlását. 2014-ben el kell távolítani az elkorhadt, életveszélyessé vált másodlagos fedélszerkezetet is. Ebben az évben készül a Szent István Egyetem Ybl Miklós Építéstudományi Karának hallgatói által készített felmérés is,¹³ mely rögzíti az épület szomorú helyzetét. Azóta az épület tovább pusztul. Ez a pusztulás sorsszerű. A kastély már megépültekor is anakronisztikus, feudális gondolat megtestesülése volt, amit az is jelez, hogy építtetője

nem is lakta. A XIX. – XX. század fordulójának ellentmondásos jelenségeiről nagyon szépen ír a szemtanú, Mikszáth Kálmán.¹⁴

A XX. század végleg ellehetetlenítette a kastélyok helyzetét, jellemző, hogy a már többször említett zombolyai Csekonics-kastélyt évtizedekig árulták, majd 1936-ban a téglá anyagában tudták csak eladni.¹⁵ A drávafoki kastély sorsa is lehet, megpecsételődött. Mert mit is lehet kezdeni az ország egyik legszegényebb vidékén, a falu végén lévő termelészövetkezeti telepen túl lévő romos kastéllyal? Építészeti emlékeinkhez fűződő viszonyunk nagyon végletes. Ezt az emléket valószínűleg nem menti már meg semmi, még a helyi védettség alá vonás sem, ellenben a budai Várhegy oldalában lévő Lónyai-Hatvani villát a lelkes beruházó archiv képek alapján újjáépíti, sőt, nem is vakolatarchitektúrával,

hanem faragott kővel. Az épületre hatalmas energiákat fordítanak, a műemlékvédelem az eredeti koncepciót, hogy a falak üvegből legyenek, megvétőzza. Ezután elképesztő kompromisszum születik, a kőfalak tonnás elemekként elmozdíthatók, és az épület, mint egy „transzformer”,¹⁶ az egyébként tényleg lenyűgöző kilátás kedvéért átalakul.

A drávafoki Bittó-kastély jövőjéről megkérdeztünk diákokat, akik vázlatterveken mutatták be elképzeléseiket,¹⁷ és most született egy optimistább kép is az épület jövőjéről. Vadász Viktor, a Pécsi Tudományegyetem Műszaki és Informatikai Karának Msc szakos építész hallgatójának diplomaterve egy oktatóközpontot képzel az épületbe. A terv gondolati – építészeti minősége reménységgel töltheti el az embert.

¹² Éles István is tart órákat itt.

¹³ A felmérés vezetői: Benárd Aurél és Váradi Balázs, megbízó a Drávafoki Községi önkormányzat, Pálffy Tibor polgármester

¹⁴ Mikszáth Kálmán: *Gavallérok* (1897)

¹⁵ Maróty, Kata és Gerle, János. 2002. Ybl Miklós. Budapest Holnap Kiadó, 2002.

¹⁶ Bognár Botond, az épület újjáépítésének beruházójának kifejezése

¹⁷ SZIE YMEK másodéves építészhallgatók, kiállítás 2014. 06. 21. Drávafok faluház

Foto: panyaproject.org

SZERZŐ: ZILAHÍ PÉTER

/ZILAHÍ.PÉTER@GMAIL.COM/

Az építés folyamatából minél inkább kihagyjuk a hivatali rendszert, annál inkább beszélhetünk kalákáról. „Kalának nevezzük a cserének azt a típusát, melynek során a háztartások munkát végeznek egymás számára, arra törekedve, hogy a cserében részt vevők mindegyike megközelítően egyenlően adjon és kapjon munkát.”¹ A pontos definíció szerint tehát egyfajta cseréről beszélünk. Viszont akkor, amikor egy mélyszegénységben lévő közösségről és a velük közösen történő építésről beszélünk, a kaláka nem feltétlenül csere, vagy legalábbis nem materiális javak

cseréje. Sokkal inkább szólhat ez a szellemi javak cseréjéről. Ugyanis az együtt dolgozás során az építések olyan társadalmi szegmenseket ismerhetnek meg, amelyekkel korábban nem találkoztak. A találkozás azonban komplexebb tervezői szemléletmódot adhat. A közösség pedig egyfajta tudást kaphat a tervezőktől, amely tudást később hasznosítani tudja.

Sík Endre szociológiai szempontból vizsgálja a kalákát, mint munkafolyamatot és állapítja meg a következőket: „A páros és egyidejű kaláka esetében két háztartás azért hoz létre kalákát,

mert valamilyen előrelátható munka miatt szükségesnek látszik kettejük munkaerejének egyesítése. A tervezett, csoportos kaláka esetében lehetséges olyan változat is, ahol a háztartás a viszonzást más háztartásoktól kapja, mint akinek segített. Brandes (1975) érzékletesen mutatja be, hogy ezek a változó összetételű csoportos kalákák hogyan fogják át a falu egészét. Ez felfogható egy olyan cseresorozatnak, amelyben egyidejű és külön idejű csoportok kapcsolódnak össze egy hálózattá.” A hálózat tehát valójában nem egy munkaszervezet, vagy nem pusztán

¹ Sík Endre: Megközelítések a munka szociológiájához, BKE Közgazdasági Továbbképző Intézete, 1999

az. Sokkal inkább tekinthető mindez a közös együttélés egy szociális tevékenységének. Sőt általában a hálózat egésze sohasem aktív, mindig csak egyes részei lépnek működésbe attól függően, hogy a hálózatba tartozó háztartások melyik csoportjában válik szükségessé a kaláka, és ezt mely háztartásokkal való korábbi kapcsolataik mentén tudják biztosítani. Úgy kell a hálózatot elképzelni, ahogy Kane (1979) a rokonságot mutatja be egy olyan faluban, ahol mindenki mindenkinek rokona. Itt attól függően, hogy a háztartások érdekei éppen mit kívánnak, neveztetik a tág rokonság egyik vagy másik része rokonnak, és jönnek létre tranzakciók. Hasonlata szerint a rokonság átlátszó függöny, amely színét a háttértől kapja, színe megváltozik, ha a háttér változik, s elszíntelenedik, ha nincs erős színű háttér. Következik ebből, hogy a hálózat egyes részei szorosabban összetartozhatnak és hosszú

távon stabilabbak, míg más részei között lazábbak a kapcsolatok, és gyakrabban változik struktúrájuk. A hálózat tehát a kalákában részt vevő háztartások szempontjából, mint rugalmas, többé-kevésbé stabil részekre tagozódó, egységes értékrendet jelentő közeg jelenik meg. A kaláka működése szempontjából a hálózat egyfelől mint a viszonzás bizonytalanságát csökkentő tényező, másfelől mint az "illendő viselkedést" kontrolláló szervezet fontos. Az előbbi azt jelenti, hogy a hálózat a cserékben részt vevők számára olyan munkaerőtárház, amelyhez – ha a szükség úgy kívánja – fordulni lehet kalákakapcsolatok létrehozása céljából. Létezése a háztartások mint gazdasági egységek számára azt jelenti, hogy a kalákaival mint a külső munkaerő megszerzésének egyik lehetséges módjával hosszú távon számolhatnak, mert mások is ezt teszik, tehát lesz kívül kalákázni a jövőben is. Nőkaláka alkalmazásának

"hasznossága" azáltal, hogy minél több a potenciális kalákatárs, annál könnyebb társat találni a kalákához. A hálózat ugyanakkor vonatkozási csoportot is jelent a háztartások számára. Ehhez megvan a szankcionáló képessége, képes a hagyományok átmentésére, illetve a kaláka működtetésének módját, az összemérés-nyilvántartás technikáját a következő generációk számára is megtanítani. A hálózat beágyazódik a háztartásokat tőle függetlenül is összekötő primer csoportok rendszerébe. Ha a hálózatot a kaláka saját társadalomszervezeteként írtuk le, akkor a háztartások közötti primer csoportok rendszerét mint a kaláka működését a hálózat áttételén keresztül szabályozó külső társadalomszervezetet foghatjuk fel. A kaláka külső társadalomszervezetének stabilitása is hozzájárul ahhoz, hogy a kaláka az egyensúlytalanságon keresztül megvalósuló egyensúly és a hosszú-

távúság bonyolult feltételei ellenére működni képes. A primer csoportok rendszerébe való beágyazottság biztosítékként is szolgál.

Az előbbiekből láthatjuk, hogy ez az egyébként egyszerű munkamódszer milyen összetett kapcsolati hálót, szociális interakciót képes létrehozni. Nem hagyható figyelmen kívül a téma vizsgálatakor a gilvánfai építések tapasztalata sem: a szociális bérházak építése során a szolidaritás a munkafolyamatokon áthatolt, és eljutott az egyes résztvevők kapcsolatáig. A Bachman Zoltán professzor úr által vezetett tervezés során fontos szempont volt, hogy bár a feladat felülről irányított és "fejnehéz" volt, azért bekerüljön olyan elem az építési folyamatba, amely a közösséget is építi. A közmunkásként foglalkoztatott helyiek, és szomszéd faluból származók elmondták: "jó dolog, hogy mostantól tudnak majd segíteni egymásnak garázst építeni vagy olyasmiket, amikhez nem kell

építési engedély". Ha ezt a fajta kölcsönhatást alkalmazzuk a kaláka rendszerében is, akkor eljuthatunk a színtiszta szolidaritásig, ami egyébként a falusi életmód sajátja is. És ezen a ponton a tudomány véget ér, hiszen eljutottunk oda, ahonnan egyébként indultunk is. Vissza a kezdetekhez.

...

Megfejtettük azt, ami már évszázadokkal ezelőtt is létezett. Felmerül tehát a teljes kutatási munka létjogosultságának kérdése. Ugyanakkor fontos látnunk, hogy bármennyire is egyértelmű mindez, és nem új az, ami végeredményként születik, a 21. századi urbanizálódott ember szempontjából fontos tapasztalat.

A beavatkozás helyett tehát sokkal inkább a jelenlét az, aminek meg kell valósulnia Drávafokon. A jelenlét már egy mellérendelő viszonyt feltételez, ahol nincsenek felek, csak egy közösség. A három fős csoportok

munkáját ez az alapvetés hatotta át és születtek meg belőle a szép végeredmények. Mindhárom csoport külön, sajátos nagy ívű koncepciót vázolt fel, amely csakis hosszú távú fejlesztésben képzelhető el. Ezekből a nagy koncepciókból választottak ki egy-egy részelemet. Érdekes, hogy ezeket a kezdő momentumokat egymás mellé helyezve szintén egy önálló történet jön létre. Nagyon szép, ahogyan a gyógynövény szárító pavilont, a fedett-nyitott kerti konyhát és a mobil bútorokat együtt elképzeljük. Ez a hármasság szép, komplex választ ad a kiadott feladatra.

HÁROM CSAPAT

HÁROM PROJEKT

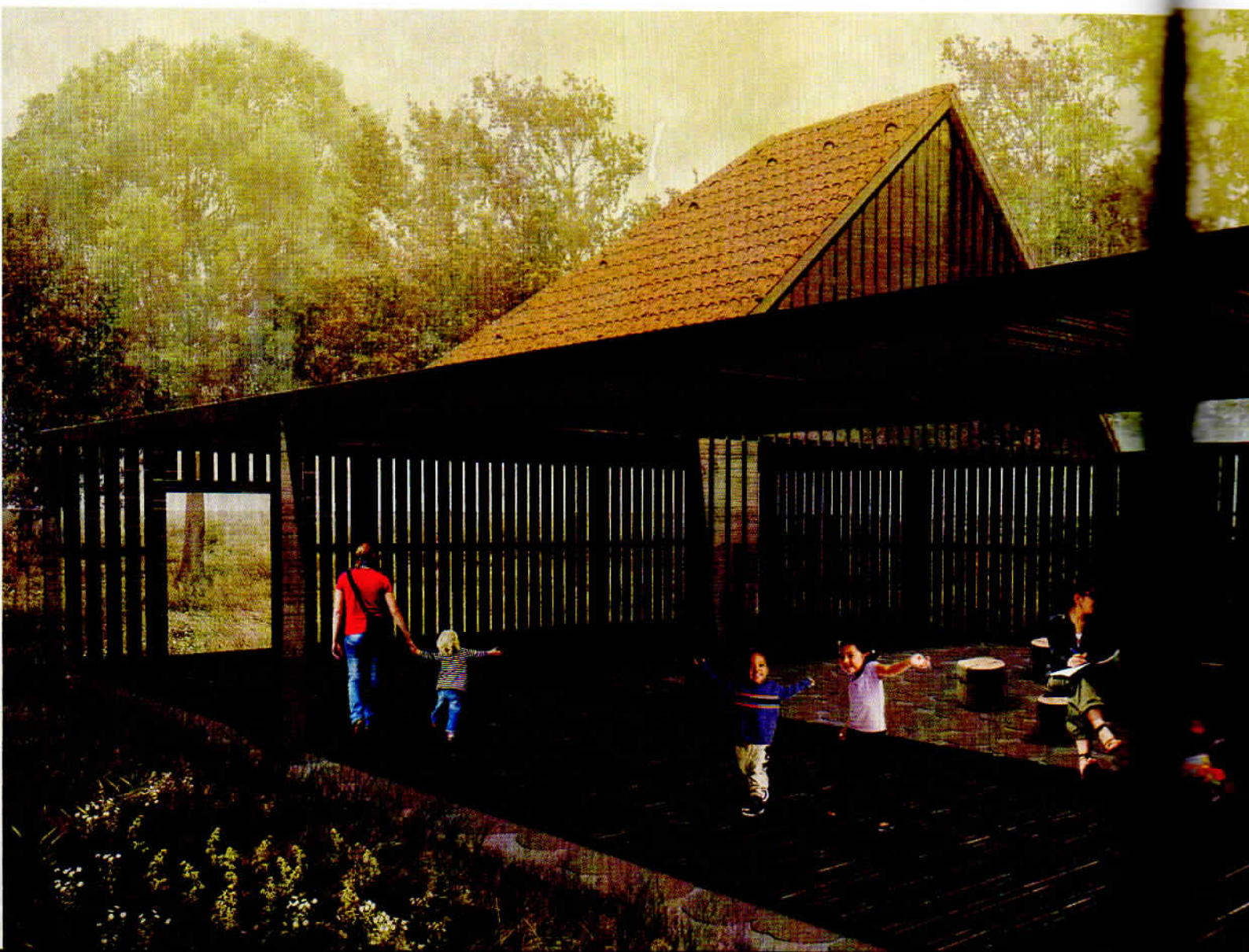
FABOS ATTILA

KERESZTES NÓRA

SZINTÉN BIANKA

GYAKORLÓ KONYHA-KERT

A workshop keretein belül megismertük Drávafok község helyzetét és ennek figyelembevételével alakítottuk ki projektünk tervezett ütemezését, mely hosszú távra terjed ki. Olyan pályázati forrásokat kutattunk fel, aminek az elnyerése előrelendíthetné a falu életét.

A helyszínbejárás során tudatosodott bennünk, hogy a falu közössége szinte egyáltalán nem műveli saját földjét. A mezőgazdaság és az állattenyésztés a falvakban egyre csökken, annak ellenére, hogy kapnak egyszeri vetőmag és kisállat adományokat. Úgy gondoltuk, hogy ezen a rossz tendencián változtatni kell, mégpedig a fiatalok körében kell elérnünk valamit, ezért a programunk elsősorban a gyerekekre összpontosítana. Fontosnak tartjuk a gyerekek munkára való nevelését, hogy később önálló háztartást tudjanak kialakítani.

A helyi iskolákban, óvodákban, a hátrányos helyzetű fiataloknak a humán tantárgyak mellett fontos lenne megtanulniuk, hogyan gazdálkodjanak, hogyan tudják megtermelni a

számukra szükséges élelmiszert. Ezek alapján fő célunk egy gyümölcsös és tankert kialakítása, mely a helyi óvoda és iskola bevonásával lenne működtetve. Ez lehetőséget nyújtana a gyümölcsstermesztés évszázados hagyományát és az önellátás szemléletét elterjeszteni. Az önellátó gazdaságok idővel önellátóvá tehetnék a falut is, illetve ez példaként szolgálhatna a lassan elsorvadó erőforrások újjáélesztésére és újrahazsnosítására. Úgy gondoljuk, hogy a hátrányos helyzetű gyerekek hivatástudatát erősíteni tudnánk a program keretein belül, és fontosnak tartjuk a lehetőségek bemutatását.

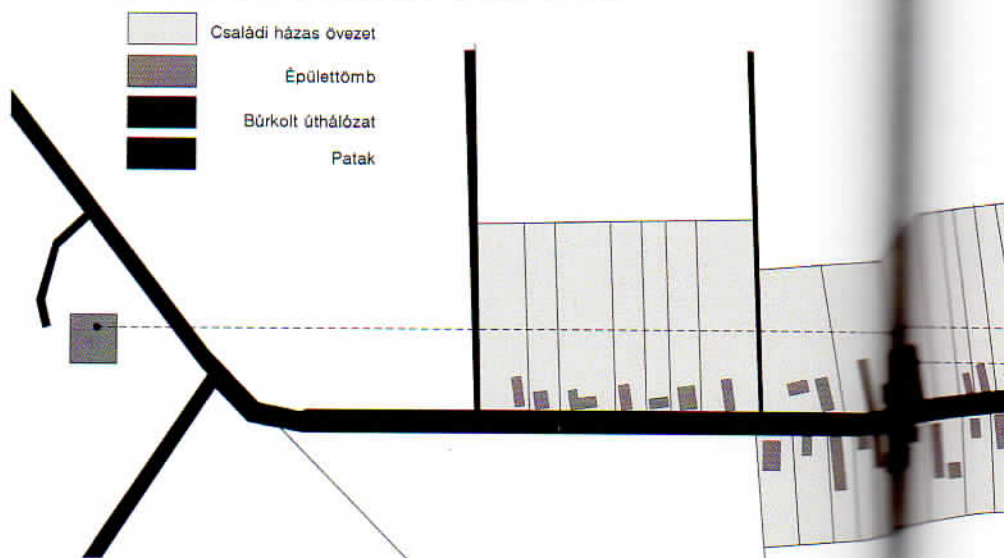
Onga városában már működik egy ilyen jellegű projekt. Az Ongai Kulturális Egyesület 2013 októberében pályázott a Svájci Civil Támogatási Alaphoz, a „Közösségi gyümölcsbank és tankert létrehozása” című projektjével, melyet a döntést hozó kuratórium pályázatra érdemesnek tartott. Úgy gondoljuk, hogy ez a projekt példaként tudna szolgálni és ezt a szemléletmódot kellene erősíteni a többi településen is.

Próbáltunk helyi szervezeteket keresni, amihez kapcsolódni lehetne. Egy ilyen szervezet például a Drávafokon működő Ormánság Alapítvány, ami többek között őshonos gyümölcsfák telepítésével foglalkozik.

Tevékenységeinek központi helyszíne a Drávafokon található Fodor-kúria. Folyamatosan fejlesztik a tájfajtákra, az ártéri gyümölcsészet alapjaira épülő "alkalmazkodó gyümölcsészet" rendszerét (technológiáját), gazdasági életképességét. Drávafokon gondozzák a helyi természetvédelmi oltalom alatt álló 2,5 hektáros "ősgyümölcsöst". Fölkutatják és továbbszaporítják az egész Kárpát-medence területén előforduló gyümölcs tájfajtaikat, illetve az Ormánsági termőhelynek megfelelő tájfajta gyümölcsfa-oltványokat terjesztik az ormánsági falvakban. Rendszeresen szerveznek gyümölcsészeti tanfolyamokat a Fodor-kúriában. Évente 8-10 napot ún. kaláka (önkéntes) gyümölcsészeti munkával foglalkoznak, amellyel a Kárpát-medence értékesebb gyümölcsöseinek helyreállításához nyújtanak segítséget, pl. Nagyszékelyen, Székelydályán, Énlakán, Visnyeszéplakon, Homoródalmáson.

TELEPÜLÉSI STRUKTÚRA ELEMZÉSE

KINEK?

MIT?

MIÉRT?

- a hátrányos helyzetű fiataloknál fontos, hogy a tanulás mellett megtanulják a földművelés alapjait
- a megszerzett tudás elősegíti, hogy később elő tudják állítani a létfenntartáshoz szükséges élelmiszert
- hivatástudat erősítése, és ezeknek a lehetőségeknek a bemutatása
- hátrányos helyzetű gyerekek fejlődéséhez szükséges vitaminok megteremtése
- együtt kell megtanulni, hogy kell egymást tisztelni és együtt dolgozni

Pécsi Református Kollégium Csikesz Sándor Általános Iskolája

Védőnői Szolgálat

Fodor Kúria- Ormánság Alapítvány

Háziorvosi Szolgálat

Gyógyszertár

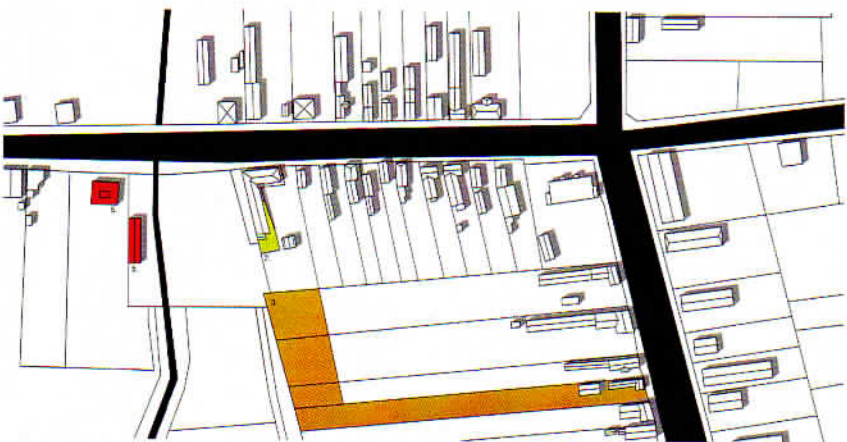
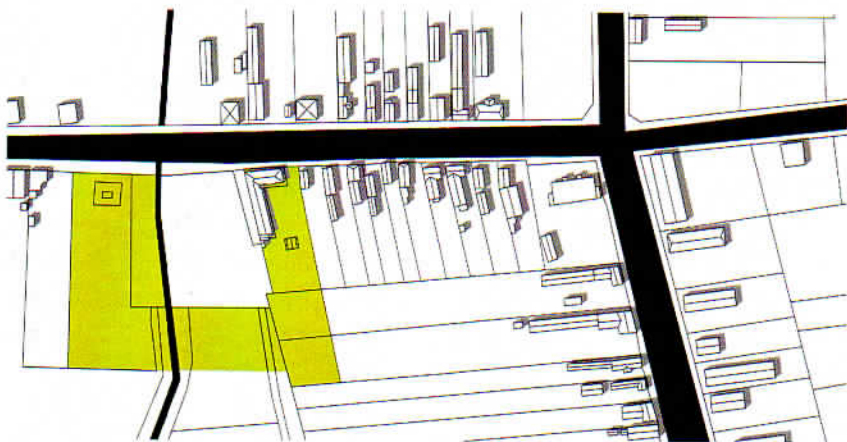
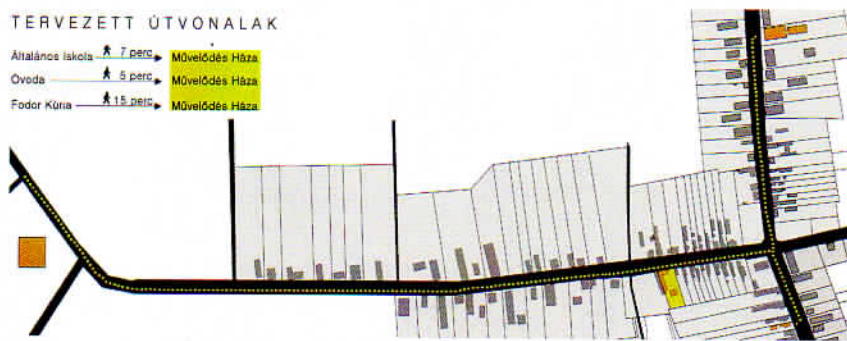
Művelődési ház

Vízmű

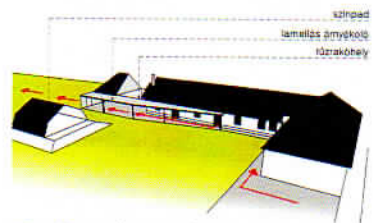
Drávafoki Mosoly Óvoda

TERVEZETT ÚTVONALAK

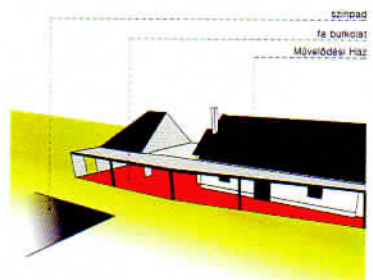
Általános iskola 7 perc → Művelődési Ház
 Óvoda 5 perc → Művelődési Ház
 Fodor Kúria 15 perc → Művelődési Ház

KONCEPCIÓ ANALÍZIS

KONCEPCIÓ ANALÍZIS

Nyárikonyha kialakítása

Tankert és gyümölcsös kialakítása

Nyári tábor különböző korosztálynak

Tartósító üzem és tartósító központ

Ütemezésünk első lépéseként csatlakoznánk az Ormánság alapítvány tevékenységeihez, akik nemrég a gyermekekkel közösen a Drávaszabolcsi Csikesz Sándor Általános Iskola területén helyben őshonos gyümölcsfákat ültettek, zöldségféléket veteményeztek. Ezt a kezdeményezés szeretnénk erősíteni azáltal, hogy az önkormányzat által kapott terület nagyobb részét ezen őshonos gyümölcsfák telepítésére, illetve veteményes kialakítására használnánk. Az itt megtermelt zöldségek, gyümölcsök feldolgozásra kerülnének. Az elkészült élelmiszerek a projektben részt vevő gyerekek között kiosztásra kerülnének, illetve a helyi iskola, óvoda étkeztetésénél alapanyagul szolgálhatnának. Fontos, hogy a hátrányos helyzetű gyerekek is meg tudják kapni a fejlődéséhez szükséges vitaminokat, biztosítva legyen a napi étkeztetésük.

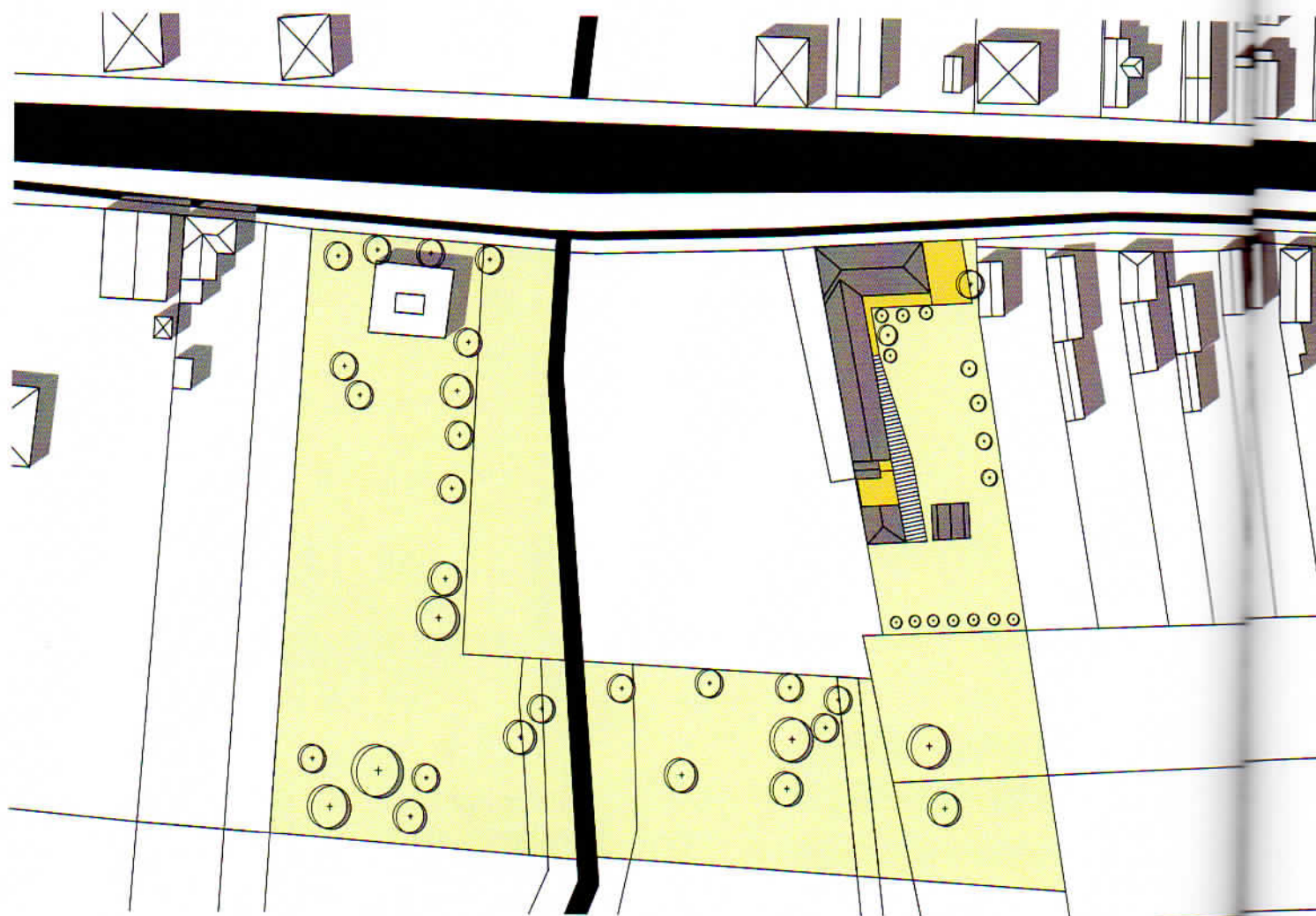
Ehhez terveztünk egy nyári konyhát, mely megfelelő helyszínt nyújt a képzésre, illetve a műhelymunkára. Igyekeztünk a meglévő létesítmé-

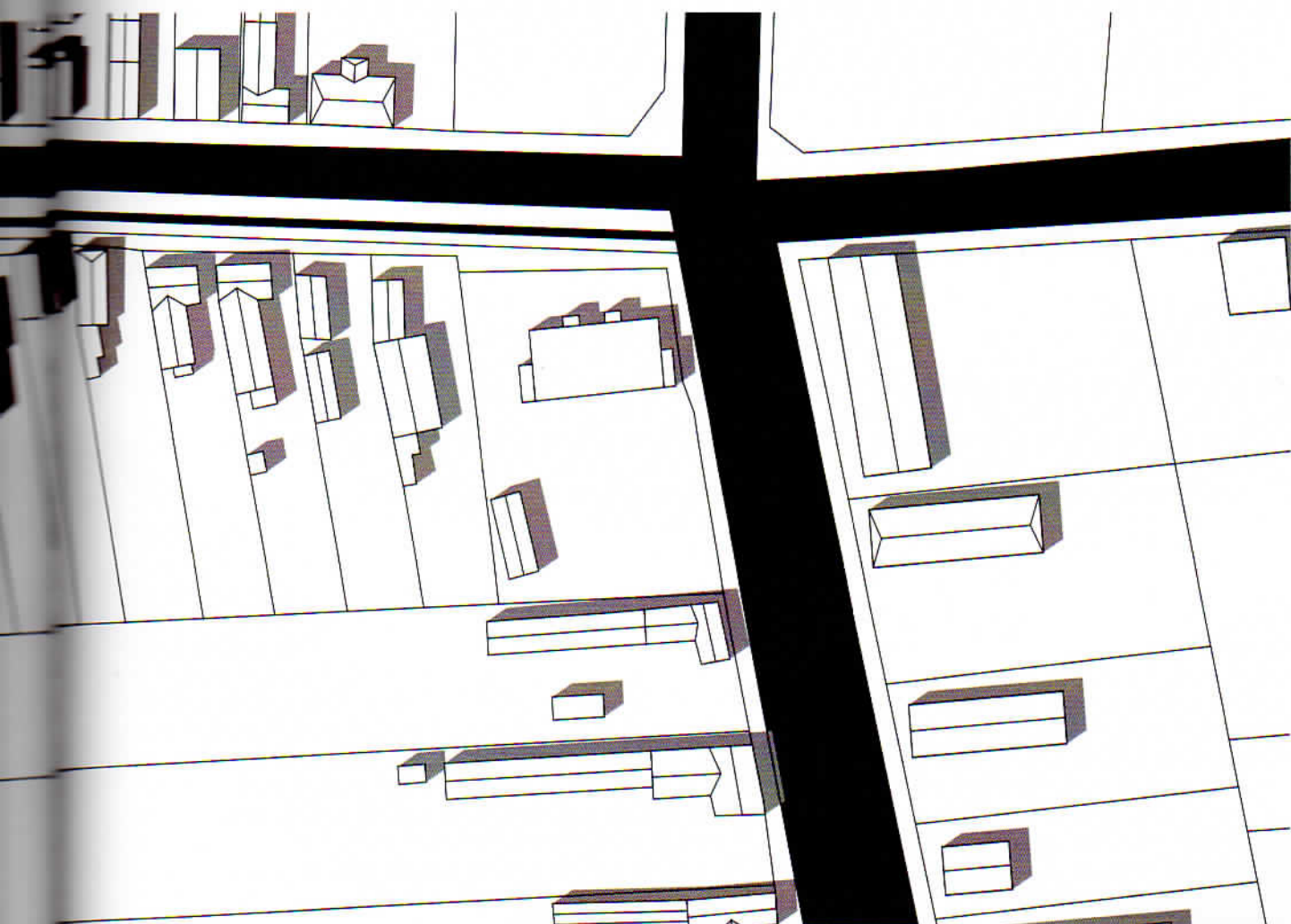
nyeket figyelembe venni és hasznosítani, ezért a tervezett építmény a meglévő Művelődési házhoz protézisként csatlakozna.

Az adott értékek megőrzésén túl célunk egy olyan épület tervezése volt, amely anyaghasználatával, térkapcsolataival annak funkcióját, multifunkcionális mivoltát hangsúlyozza. A tervezett építményt akár magán, akár a falu rendezvényein igénybe lehetne venni, pihenő és szórakozási lehetőségekhez.

A művelődési ház nagyterme nyílászáróival a belső udvar felé nyit. Ezt a lehetőséget kihasználva az épülethez kapcsolódva egy pergolát helyeztünk el, mely déli irányba szélesedve egy kontyolt tetővel fedett, kettő oldalról védett térben teljesedik ki. A szerkezet a fő épülettömbhöz csatlakozó téгла architektúrájú melléképületet nem érinti, egy áttöréssel körülhatárolja azt, lehetőséget biztosítva a nyári konyha tűzrakó helyének füstelvezetésére.

HELYSZÍNRAJZ

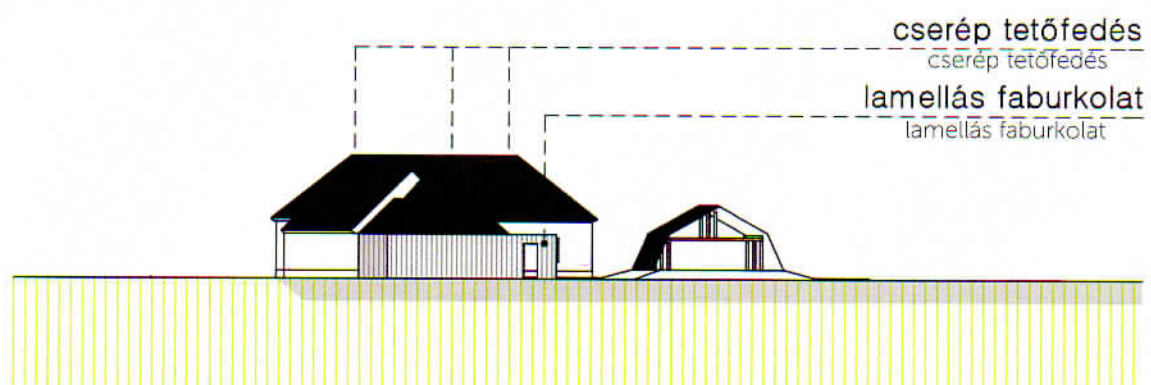

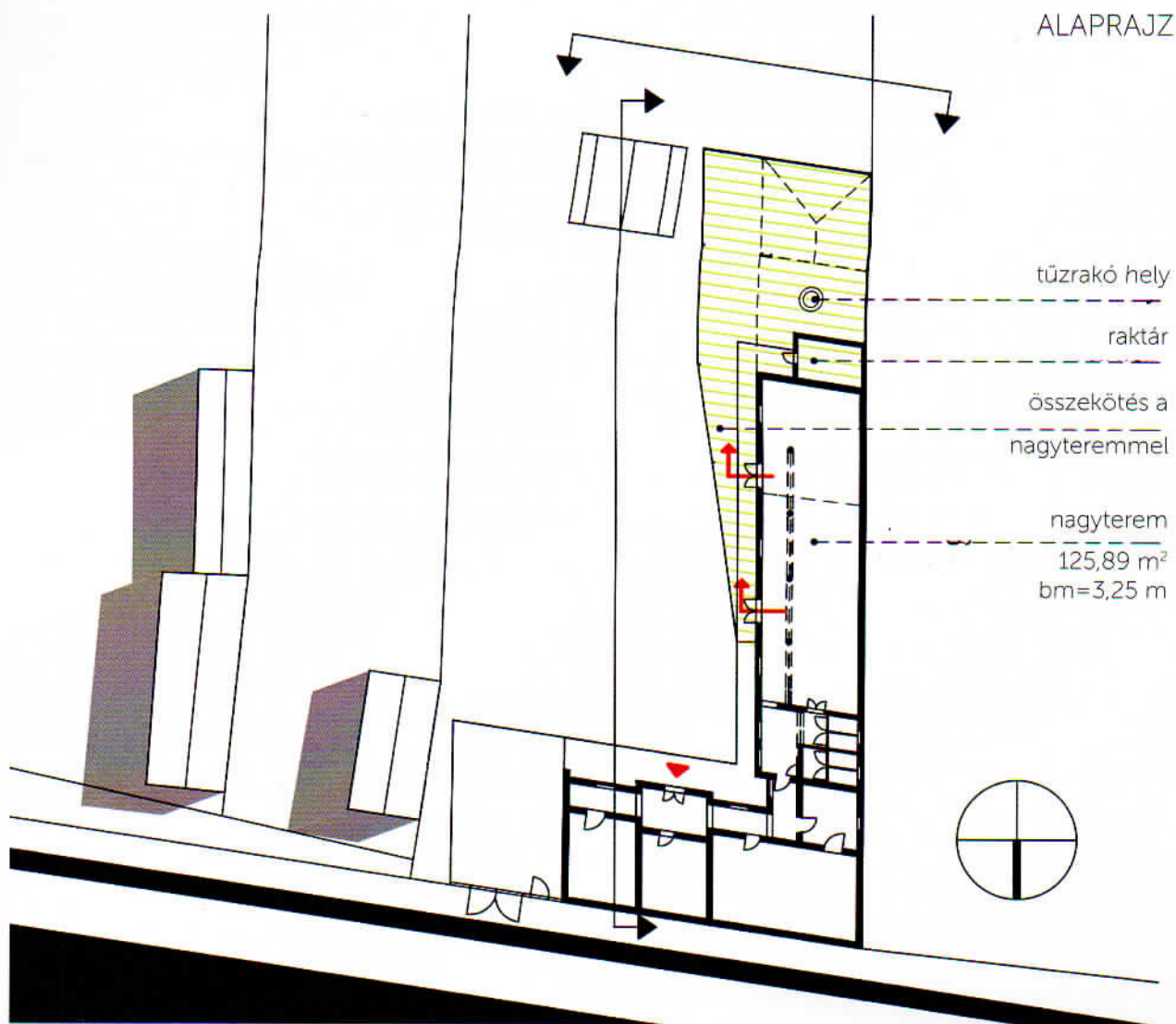
DÉLI HOMLOKZAT

NYUGATI HOMLOKZAT

ALAPRAJZ

A jó időjáráshoz köthető munkákra való tekintettel, ügyeltünk a megfelelő árnyékolásra illetve a jó átszellőztethetőségre. Mindezt úgy biztosítanánk, hogy a fa oszlopokból és gerendákból álló vázszerkezetre a határoló falak esetében deszka burkolatot terveztünk, a levegő áramlását biztosító hézagok kialakításával. A pergola esetében a vízszintes, a falakéval azonos kialakítású keretváz esetében, a határoló gerendák belső oldalára párnafákat rögzítenénk, így az árnyékolást biztosító gallyakat ezekre fektetnénk.

A gallyakkal kialakított pergola fény-árnyékhatása egyfajta vizuális élményt nyújtana az ott lévők számára. A befűzésekhez, tartósításhoz szükséges munkák helyszínét, egy hagyományos ácsolt fedélszékkal zárnánk le. A héjazat égetett agyag cserépfedés, mely igazodik a meglévő épületekhez. A szerkezetnél figyeltünk arra, hogy könnyen beszerezhető viszonylag olcsó anyagokat használjuk fel. A pergolához szükséges gallyak a környező erdőkből könnyen begyűjthetők, a héjazathoz szükséges alapanyagot pedig egy le-

bontásra váró épület cserepei is adhatnák.

Az aljzatot a telken található szinpad járdájának mintájára alakítanánk ki. A fatörzsekből kivágott szeletek betonba ágyazva alakítják ki a jellegzetes mintázatot.

Véleményünk szerint a munkára való nevelést már óvodás korban el kell kezdeni, ezért a mi célcsoportunk az óvodás korú gyerekekre is összpontosul. A helyi óvoda bevonásával a két telek könnyen összekapcsolható, így az Önkormányzat területén működő tervezett nyári konyha a gyerekek által könnyen és biztonságosan megközelíthető. Az ütemezésben szerepel egy nyári tábor működtetése, amibe a helyi és környék falvainak gyerekein kívül a városi iskolákat, óvodákat is be lehetne vonni (pl.: zöld óvoda). A tábor során a gyerekek betekintést nyerhetnének a különböző zöldek, gyümölcsök termesztésébe, feldolgozásába. Ez reményeink szerint megerősíthetné a falusi turizmust, illetve bevételt hozhatna az önkormányzatnak is. A tábor nyaranta több alkalommal is

megrendezésre kerülhetne kisebb csoportokban. Szálláslehetőséget a Fodor-kúria tudna biztosítani számukra.

Későbbi tervek közé tartozik egy közösségi tartósító üzem és tartósító központ létrehozása pályázati forrásból. Ez az elgondolás már a felnőtt korosztályra összpontosít, részben hasonló projekt indult el Gyulaj község életében 2012-ben egy TÁMOP-os pályázat keretében. Programjuk a hátrányos kistelepüléseken élő fiataloknak szól, akik többnyire a foglalkoztatáshoz szükséges szaktudás és munkatapasztalat hiányában bizonytalan jövőképpel rendelkeznek.

A programba bevont fiatalok jelenleg nincsenek teljes mértékben a munkavégző képességük birtokában, így számukra egy újszerű elemeket tartalmazó és adoptálható komplex beavatózói és helyi foglalkoztatási rendszert dolgoztak ki annak érdekében, hogy segítsék a munkaerő-piacra való belépésüket. Segítik a kiskerti termelés, háztáji gazdálkodás módszertanának elsajátítását.

A könyv megjelenését a Pécsi Tudományegyetem Műszaki és Informatikai Kara valamint a Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzata, valamint a PTE MIK Tervezési és Építészeti Ismeretek Tanszéke támogatta

© Drávafoki történetek, Pécs, 2015

Résztvevők: Fábos Attila, Jaczó Anna, Keresztes Nóra, Nagy Sándor, Rév Bence, Ritter Zsanett, Sághegyi Adél Laura, Simon Angéla, Szintén Bianka

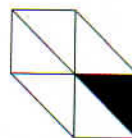
Munkatársak: Benárd Aurél DLA, dr. Füzér Katalin, Kovács-Andor Krisztián DLA, Pálffy Tibor, Pozsár Péter, Ragadics Tamás, Tamás Anna Mária DLA

Szerkesztők: Mózes Anett, Zilahi Péter

ISBN 978-963-642-799-3

Pécsi Tudományegyetem Polgár Művelődési és Informatikai Kara
Breuer Marcell Doktori Iskola

SZOLIDÁRIS
ÉPÍTÉSZET
KUTATÓCSOPORT

A napjainkban szimultán ható válságok (gazdasági, morális, etnikai) egyre inkább felébresztik az építészekben a társadalmi felelősségvállalást. Az építéstartársadalom jelentős része egyre inkább fel szeretne hagyni szolgáltatói mivoltával és a közösségek építő erejének tevékeny kibontakoztatójává szeretne válni. Ez a gondolkodásmód egyre inkább beágyazódik az építészetoktatásba is, így a pécsi építészképzésnek is egyre meghatározóbb szegmensévé válik. Jelen kötet egy workshopot, és az azon megszületett gondolatokat, történeteket mutat be. A workshop célja volt, hogy egyfajta részvételi szándékkal segítse DrávafoK közösségét egy közösen kigondolt fejlődési lehetőség mentén. Az alkotói hétének tehát egy új perspektíva felrajzolása volt a célja, amely a közösséget tovább tudja építeni.

KIADÓ:

Pécsi Tudományegyetem Műszaki és Informatikai Kara

Pécs, 2015